

Vloga varnostnikov pri preprečevanju tatvin v samopostrežnih in drugih trgovinah

Tomaž Čas, Aleš Juršnik

Povzetek:

Namen prispevka:

Namen prispevka je podati kritično analizo ugotovitev iz raziskave o možnih načinih, kako preprečevati tatvine v samopostrežnih in drugih trgovinah z različnimi tehničnimi in drugimi sredstvi ter o vlogi varnostnikov pri preprečevanju tatvin v teh trgovinah.

Metodologija:

Za naveden prispevek je bila opravljena raziskava oziroma analiza podatkov iz ankete, ki je bila opravljena v sedmih večjih samopostrežnih trgovinah v različnih krajih Republike Slovenije za leta 2003, 2004 in 2005, kjer se je ugotavljalo število tatvin, vrednost ukradenega blaga, način prijetja storilca kaznivega dejanja in vrsta ukradenih izdelkov.

Ugotovitve:

Z raziskavo se je ugotovilo, da je število tatvin v samopostrežnih trgovinah po različnih regijah največje, ko je frekvenca nakupov največja (mesec december) in ko je ključnega pomena priložnost, ki jo ponudijo sezonska – zimska oblačila. Pomembna je tudi ugotovitev, da vrednost ukradenega blaga ne sovпада z s frekvenco nakupov, temveč da sovпада s številom tatvin in je tako največja v jesensko – zimskem času, ko je priložnost za iznos blaga največja. Zanimiva je tudi ugotovitev, da je najuspešnejši način zalotitve tatov s pomočjo video nadzornega sistema (53%), nato s trgovskim detektivom (35%) in EAS (elektronic article surveillance – elektronska zaščita blaga) in sicer z 12 %. Ugotovljeno pa je bilo, da je pri odtujenih predmetih na prvem mestu blagovna skupina kozmetika, ki jo je mogoče sorazmerno lahko iznesti iz prodajalne.

Praktična uporabnost:

Predstavljene ugotovitve so zelo pomembne za vse trgovske hiše in za vse tiste službe – predvsem zasebno varnostne službe, ki se v prodajalnah in samopostrežnih trgovinah ukvarjajo z varovanjem premoženja. Ugotovitve raziskave pa nakazujejo tudi preventivne ukrepe in načine, kako prijeti storilce tatvin v samopostrežnih in drugih trgovinah.

Izvirnost in pomembnost prispevka:

Po opravljeni raziskavi »Tatvine v samopostrežnih trgovinah« (Pečar, 1981), je to nova raziskava s tega področja, ki obravnava to problematiko, seveda v popolnoma novih družbenih razmerah.

Ključne besede: zasebno varovanje, tatvine v samopostrežnih trgovinah, varnostnik, video nadzorni sistem.

1 UVOD

V samopostrežnih prodajalnah opravljamo vsakodnevne nakupe in tak način kupovanja zaenkrat prevladuje. Ker nakupovanje v nakupovalnih središčih obenem postaja način, kako preživeti prosti čas, je zelo narastlo število nakupovalcev, sprehajalcev in tudi tistih, ki iščejo priložnost za tatvino. S tem se je žarišče kaznivega dejanja tatvine usmerilo v notranjost privlačnih in priložnosti polnih nakupovalnih središč.

Kako preprečiti vse številčnejše tatvine v prodajalnah, ki s svojim načinom prodaje, privlačno ponudbo in mnogokrat preveliko gnečo nudijo veliko priložnosti za odtujitev izdelkov, je izziv predvsem za lastnike prodajaln. Ti se odločijo za določene možnosti varovanja, ki so danes zelo raznolike.

Obstaja mnogo sistemov tehnične zaščite, ki so obenem preprečevalno sredstvo in sredstvo za zalotitev tatov. Sama po sebi je tehnična zaščita seveda neučinkovita, če z njo ne upravlja dobro izurjeno in usposobljeno varnostno osebje, ki zaloti in na koncu tudi obravnava tatove v prodajalnah. Da je njihovo delo uspešno, potrebujejo znanje o tehničnem varovanju, dobro poznavanje problematike tatvin in njeno zakonsko opredelitev, pooblastila ter bogate izkušnje, da usmerijo pozornost na pravo mesto in da celoten postopek od suma tatvine do pisanja zapisnika o preprečitvi iznosa neplačanega blaga iz trgovine izpeljejo mirno, pošteno in brez napak.

Varnost je dobrina, ki jo nekateri strokovnjaki uvrščajo takoj za primarnimi človekovimi potrebami (Bučar, 1997), in tudi pri trgovanju bi lahko dejali, da je varnost v prodajalni zelo pomembna, saj se z njo povečata dobiček in konkurenčnost, izboljša se vzdušje v prodajalni med zaposlenimi in lastniki, poveča se poslovni ugled trgovine, počutje poštenih kupcev je dobro, ni motenj v obratovanju itd.

Namen prispevka je podati kritično analizo ugotovitev iz raziskave o možnih načinih, kako preprečevati tatvine v samopostrežnih in drugih trgovinah z različnimi tehničnimi in drugimi sredstvi ter o vlogi varnostnikov pri preprečevanju tatvin v teh trgovinah.

Za naveden prispevek je bila opravljena raziskava oziroma analiza podatkov iz ankete, ki je bila opravljena v sedmih večjih samopostrežnih trgovinah v različnih krajih Republike Slovenije za leta 2003, 2004 in 2005, kjer se je ugotavljalo število tatvin, vrednost ukradenega blaga, način prijete storilca kaznivega dejanja in vrsta ukradenih izdelkov.

Predstavljene ugotovitve so zelo pomembne za vse trgovske hiše in za vse tiste službe – predvsem zasebno varnostne službe, ki se v prodajalnah in samopostrežnih trgovinah ukvarjajo z varovanjem premoženja. Ugotovitve raziskave pa nakazujejo tudi preventivne ukrepe in načine, kako prijeti storilce tatvin v samopostrežnih in drugih trgovinah.

Po opravljeni raziskavi »Tatvine v samopostrežnih trgovinah« (Pečar, 1981), je to nova raziskava s tega področja, ki obravnava to problematiko, seveda v popolnoma novih družbenih razmerah.

2 SISTEM VAROVANJA PRODAJALN PRED TATVINAMI

2.1 Vloga zaposlenih in pošteni kupci kot del sistema varovanja

V sistem varovanja prištevamo vse zaposlene, ki se vključujejo v delovne procese in imajo v sodobni trgovini poleg prodajnih tudi vse več varnostnih nalog. Dve izmed njih sta na primer opazovanje prodajnih prostorov in izvajanje postopkov za preprečevanje tatvin pri dobavi blaga, pomerjanju oblačil ali kraji izkupička iz blagajn. Potrebno je tudi natančno preverjanje negotovinskih plačilnih sredstev, nadzor nad delovanjem varnostnih naprav in zaustavitev nepoštenega kupca. To so zahtevna opravila, s katerimi morajo biti zaposleni ne le seznanjeni, temveč zanje tudi primerno usposobljeni. V manjših prodajalnah prodajno osebje varuje premoženje trgovcev pred nepoštenimi kupci in tudi pred nepoštenimi sodelavci. To pomeni, da so zaposleni v prodajalnah po vsem svetu najučinkovitejši dejavniki za preprečevanje tatvin.

Pošteni kupci pri preprečevanju tatvin v prodajalnah sicer nimajo nobenih obveznosti, lahko pa so trgovcem v veliko pomoč, če jih opozorijo na nepoštenega kupca.

2.2 Varnostna tehnika

Varnostno tehniko v prodajalnah lahko razdelimo na dve skupini, in sicer na mehansko in elektronsko varnostno tehniko. Slednjo delimo glede na namembnost še v več podskupin. Varnostno osebje v prodajalni mora biti z vso varnostno tehniko dobro seznanjeno, če želi uspešno delovati pri preprečevanju tatvin v prodajalnah.

2.2.1 Mehanska varnostna tehnika

Mehanska zaščita je najstarejša zaščita pred nepridipravi. Danes ta brez ustrezne kombinacije z ostalimi vrstami tehnik varovanja ne zadostuje. Najpomembnejša vloga mehanske zaščite je storilca daljši čas zadržati na objektu in pri tem kar se da najbolj zavarovati uslužbence, ki so podvrženi storilčevim pritiskom. Namenjena je preprečevanju ali čim daljšemu časovnemu zadrževanju vstopa ali dostopa do varovanih objektov ali predmetov.

2.2.2 Elektronska varnostna tehnika

Sistem tehničnega varovanja so naprave, ki so nameščene na varovanem objektu. Dober sistem tehničnega varovanja je odvisen od kakovosti vgrajenih naprav in strokovnega pristopa pri vgradnji sistemov (znanje, usposobljenost, izkušnje). Ločimo več sistemov tehničnega varovanja.

NAPRAVE ZA OPOZARJANJE NA NEVARNOST

To so na primer alarmne tipke za klic ob nevarnosti roba ali za opozarjanje ob iznosu neplačanega blaga.

VIDEONADZOR IN ARHIVIRANJE

Namenjena sta spremljanju dogajanja v objektu in arhiviranju vseh dogodkov. Sredstev za ustrezen videonadzor je veliko, a zelo pomembno je, da se vsi dogodki arhivirajo vsaj en dan, da so kamere nameščene tako, da je z njihovih posnetkov moč prepoznati obraze, ki so posneti podnevi in ponoči, z možnostjo izdelave fotografij. Videonadzorni sistemi v tehničnem smislu pomenijo povezavo skupine elektronskih elementov, ki z zajemanjem, s prenašanjem, z obdelavo, s shranjevanjem in prikazovanjem sprejetih slik omogočajo tekoče opazovanje in nadzor ter kasnejšo analizo dogajanja na varovanih območjih. Sestavljajo ga kamere, preklopne, prikazovalne in snemalne naprave ter njihove medsebojne kabelske povezave.

SISTEM NADZORA PRISTOPA

To je avtomatski sistem tehničnih sredstev, ki pooblaščenim osebam v izbranem času z osebno identifikacijo dovoljuje vstop v varovane prostore ali aktiviranje varovanih naprav. Sistem nadzora pristopa preprečuje nepooblaščenim vstopanje v varovane prostore, poleg tega omogoča vodenje natančne evidence gibanja posameznikov v objektu.

VRVIČNI VARNOSTNI SISTEM IN VARNOSTNI SISTEM ZA VITRINE

Prednosti vrvičnega varnostnega sistema so:

- dodatno povečanje učinkovitosti običajnega sistema za zaščito izdelkov pred krajo,
- zmanjšanje števila tatvin,
- odganjanje tatov,
- hitro povračilo investicije,
- vidno svarilo

ELEKTRONSKI NADZOR BLAGA

To je zaščita izdelkov pred krajo. Namen elektronskega nadzora blaga je, da preprečevalno deluje na nepoštene kupce, jih odvrča od nečednih namenov, hkrati pa opozarja prodajno osebje, da kupec zapušča trgovino z varovanim blagom, kar je zadosten razlog, da se kupca zaustavi in preveri, ali je blago, ki ga ima pri sebi, plačal. Sistem elektronske zaščite pred krajo sestavljajo: zaščitne antene, deaktivatorji, snemalci, zaščitni obeski, zaščitne nalepke, zaščitni okvirji in loparček, namenjen iskanju zaščitnih elementov. Med antenami, nameščenimi pri izhodu iz trgovine, je magnetno polje, ki predstavlja zaščitno zaveso. Če zaščitni obesek ali zaščitna nalepka nista odstranjena oz. deaktivirana, se bo pri prehodu takega obeska ali nalepke skozi magnetno polje sprožil zvočni in svetlobni alarm. Ta se bo javljal, vse dokler je v njegovem polju kateri od zaščitnih elementov. Preko električnih izhodov antene lahko krmilimo različne varnostne in druge naprave, kot na primer vklop kamere, snemanje, prenos alarmnega signala v varnostni

nadzorni center ipd. Poleg klasične varnostne antene pri izhodu iz trgovine obstajajo tudi talne, stebrne in stropne izvedbe za posebne namene.

Elektronski sistemi za varovanje blaga so v številnih slovenskih prodajalnah. Njihovo upravičenost je potrdila tudi praksa, saj je po trditvah strokovnjakov prav v trgovinah veliko kriminalnih dejanj. Čeprav odkrivanje tatvin in preganjanje tatov za trgovce ni dobra reklama, je s finančnega vidika izjemno koristna metoda. Prav gotovo bi bilo v prodajalnah bistveno manj tatvin, če bi trgovci svoje blago varovali z elektronskimi sistemi proti kraji.

Preprečevalni učinek gotovo ni merljiv, čeprav običajno že prve inventure pokažejo upravičenost naložbe. Kljub napravam je potrebno poskrbeti za stalno izobraževanje prodajnega osebja in vzpodbujati zavzetost zaposlenih pri preprečevanju tatvin. Poleg skrbnega dela zaposlenih in graditve varnostnih naprav je priporočljivo najeti še varnostnika (zlasti v večjih prodajalnah), ki lahko spremlja delovanje prodajnega osebja in strokovno ustavi nepoštenega kupca.

SISTEM ZA ODKRIVANJE ALUMINIJASTE FOLIJE

Ta sistem prepozna nepoštenega kupca ob vstopu v prodajalno in na diskreten način obvesti varnostnika ali vodjo prodajalne. Profesionalni tatovi skušajo s svojo iznajdljivostjo zaobiti obstoječe sisteme zaščite v prodajalnah. Z uporabo posebej prirejenih nosilnih vrečk, nahrbtnikov in oblačil skušajo prelisičiti sistem za zaščito izdelkov pred krajo

Izkušnje kažejo, da po namestitvi sistema za odkrivanje kovin poskusov tatvin s posebej prirejenimi nosilnimi vrečkami in oblačili ni več. Standardni sistem za odkrivanje aluminijaste folije sestavljajo pokončno stoječi detektorji, centralna elektronska enota, brezžični pager (oddajnik in sprejemnik), signalna luč, vodniki in povezave. Brezžični pager je novost na področju zaščite izdelkov pred krajo. Ob zaznavi vnosa posebej prirejenega pripomočka za krajo na diskreten način takoj obvesti pristojno osebo. Opozorjeno osebje prodajalne lahko spremlja tatu in je pripravljeno na ustrezno ukrepanje. Tat ne more izvedeti, kdaj se sistem sproži, zato ne more testirati občutljivosti sistema. Vedno velja pravilo, da manj opozorilnih signalov tat zazna, večja je verjetnost, da ga ulovimo pri kaznivem dejanju.

2.3 Varnostna služba

V preteklosti so trgovinska (podobno kot številna druga) podjetja zaposlovala lastno varnostno osebje. V novejšem času se je pokazalo, da to ni najkakovostnejša in cenovno posrečena rešitev, zlasti ob upoštevanju vseh stroškov v obliki plače, prevoznih stroškov, težav z nadomeščanjem zaposlenih zaradi odsotnosti z dela zaradi bolezni in dopustov, stroškov za obleke varnostnikov, tehničnih sredstev in njihovega vzdrževanja, izobraževanja, usposabljanja in nadzora nad njihovim delom.

Varnostna služba so poklicni varnostniki, ki s stalno prisotnostjo ali s pomočjo varnostnih naprav v delovnem času nadzorujejo prodajne in skladiščne površine,

prostore za prevzem in dobavo blaga ter izvajajo druge naloge pri preprečevanju tatvin. Pred zapiranjem prodajaln spremljajo ali odnašajo dnevni izkupiček trgovcev v varna hranišča. Interventna skupina pa posreduje ob sprožitvi alarma v prodajalnah, varovanih z alarmnimi sistemi.

Zakon o zasebnem varovanju je predpisal, da mora biti podjetje za opravljanje dejavnosti varovanja primerno registrirano, da mora biti član Zbornice RS za zasebno varovanje, da mora imeti zaposleno odgovorno osebo ter varnostnike z opravljenim preizkusom znanja in s službenimi izkaznicami.

Vloga varnostnih podjetij pri varovanju trgovin in blagovnic pred tatvinami je zelo pomembna. Varnostna podjetja opravljajo različne dejavnosti, pa naj gre za tehnično ali fizično varovanje ali notranji nadzor. Tehnično varovanje obsega vgradnjo različne tehnične opreme, ki mora biti učinkovita pri preprečevanju tatvin, hkrati pa mora imeti preprečevalni učinek, da morebitne storilce odvrača od njihovih namer. Od vgrajene opreme tehničnega varovanja se pričakuje, da je prijazna do poštenih kupcev. Skoraj tako brežhiben bi moral biti tudi varnostnik, od katerega naročniki njegovih storitev sicer veliko pričakujejo, čeprav je njegova vloga največkrat preprečevalnega značaja. Zelo pomembno je dejstvo, da zmanjšanje zunanjih tveganj vpliva na skokovito zmanjšanje notranjih tveganj, ki so največja in neizmerljiva tegoba upravljalcev trgovin. Zaradi raznovrstnih varnostnih storitev in številnih težav z varnostjo trgovin in blagovnic se morajo varnostna podjetja, preden začnejo z izvajanjem svoje dejavnosti, podrobno seznaniti:

- s težavami tatvin v posameznih blagovnih skupinah,
- z organizacijo poslovanja,
- s tehnologijo prodaje,
- z obliko nadzora nad delom zaposlenih na vseh stopnjah delovnega procesa,
- s fizično razporeditvijo prodajnega blaga.

Pridobljeni podatki so osnova za izdelavo varnostnega načrta, ki zajema predlog rešitev za varnejšo tehnologijo prodaje. Ta sloni na naslednjih rešitvah:

- uporaba sistema tehničnega varovanja,
- fizično varovanje,
- učinkovit notranji nadzor,
- usposabljanje zaposlenih.

2.4 Organizacijski varnostni ukrepi

Organiziranje pomeni vzpostavljanje tehničnih, komunikacijskih, motivacijskih in avtoritativnih razmerij med zaposlenimi, da bi dosegli čim uspešnejše poslovanje podjetja. V organizacijskih razmerjih med ljudmi so tesno povezane zlasti delovne naloge, človek, sredstva, informacije in procesi, med katerimi v trgovini po pomembnosti izstopata nabava in prodaja.

Učinkovito organizacijo poslovanja lahko na podlagi opisanih elementov opredelimo kot delovni kolektiv potrebno sposobnih in usposobljenih sodelavcev, ki v okviru nabavnih in prodajnih procesov na podlagi nedvoumnih navodil in z

razpoložljivimi sredstvi opravljajo zastavljene delovne naloge. Učinkovito preprečevanje tatvin je lahko le rezultat skupinskega dela primerno usposobljenih delavcev, ki na podlagi preiščenih varnostnih ukrepov in s primernimi varnostnimi sredstvi v okviru delovnih procesov izvajajo zastavljene varnostne naloge. Poleg opisanega vsebuje učinkovita organizacija poslovanja tudi nekatere druge pomembne elemente. Vsi delovni procesi, ki potekajo v posameznem delovnem okolju, morajo biti nadzorovani od začetka do konca. To pomeni, da imamo za vsako opravilo ali delovno nalogo v okviru procesa določene odgovorne osebe in pripadajoče dokumente, na podlagi katerih lahko v vsakem trenutku ugotovimo, kaj se je v delovnem procesu dogajalo in kdo je za to odgovoren.

3 ANALIZA PODATKOV O TATVINAH

3.1 Predstavitev analize

Analizirali smo podatke, ki smo jih dobili leta 2006 iz uprave sedmih večjih samopostrežnih prodajaln na različnih lokacijah. Zbrani so bili za leta 2003, 2004 in 2005, zato so v takratni denarni valuti slovenski tolar. Podatke smo razdelili v štiri sklope in primerjali:

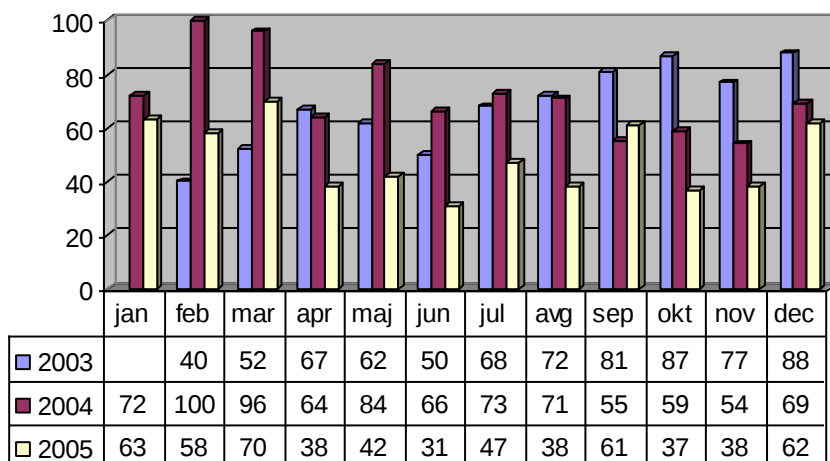
- število tatvin po mesecih za vsako leto posebej in nato skupaj za tri leta;
- vrednost ukradenega blaga po mesecih za vsako leto posebej in nato skupaj za tri leta; različne skupine odtujenih izdelkov po mesecih za vsako leto in nato skupaj za tri leta.
- različne skupine odtujenih izdelkov po mesecih za vsako leto in nato skupaj za tri leta.
- način prijetja tatov po mesecih za vsako leto ter povprečno za eno leto in skupaj za tri leta;

3.2 Število odkritih tatvin v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah

Tabela 1: Število tatvin v letih 2003, 2004 in 2005 skupaj v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja

	2003	2004	2005
Jan.		72	63
Feb.	40	100	58
Mar.	52	96	70
Apr.	67	64	38
Maj	62	84	42
Jun.	50	66	31
Jul.	68	73	47
Avg.	72	71	38
Sep.	81	55	61
Okt.	87	59	37
Nov.	77	54	38
Dec.	88	69	62

Število tatvin v letih 2003,2004 in 2005 skupaj za 7 podružnic istega trgovskega podjetja

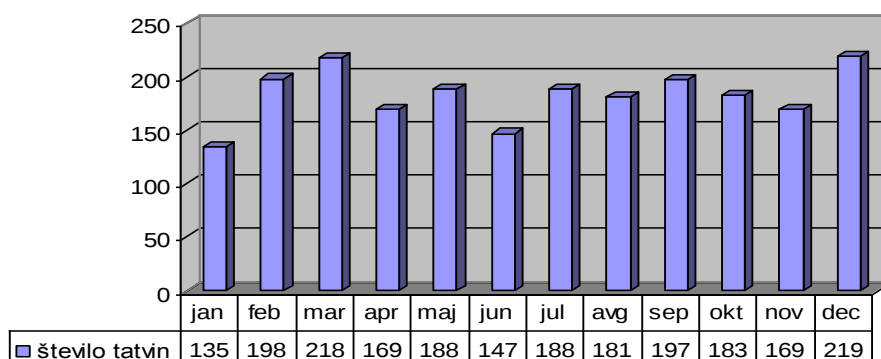
Graf 1: Število tatvin v letih 2003, 2004 in 2005 skupaj v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja

V letu 2003 je bilo v sedmih podružnicah samopostrežne prodajalne zaznanih 744 tatvin. Mesečni pregled tatvin nam pokaže, da se število tatvin poveča jeseni in pozimi, v poletnih mesecih pa nekoliko upade. Razlogov za to je veliko, gotovo pa prevladujeta dva, to sta frekvenca nakupov in jesensko-zimska oblačila, ki vplivajo na večjo možnost skrivanja blaga, in tako povečajo priložnost za tatvino. Iz tega lahko sklepamo, da se v tem letnem obdobju poveča predvsem število tako imenovanih »priložnostnih« tatvin. Za onemogočanje priložnosti bi bila smotrna rešitev dosledna uporaba garderobnih omaric, kar je v tujini ustaljena praksa. Za to možnost se mnogi ne bi odločili, ker bi garderobne omarice pri nas verjetno odvrčale kupce, kar seveda ni trgovskim podjetjem v prid. Uporaba omaric bo pri nas postala vsakdanja, šele ko bo varnostna kultura prebivalstva dosegla višjo raven. Največje število tatvin je bilo zaznanih decembra, to je 88 tatvin.

V letu 2004 je opazen porast zaznanih tatvin na 863 v vseh sedmih podružnicah samopostrežne prodajalne. Število se je povečalo za kar 119 tatvin. Največ zaznanih tatvin je bilo februarja, sledi mu marec. Če primerjamo podatke s tistimi za leto 2003, lahko trdimo, da ima na število izvršenih tatvin večji vpliv priložnost tatvine kot frekvenca nakupov.

V letu 2005 je opazen velik upad zaznanih tatvin na skupno 585 v vseh sedmih podružnicah samopostrežne prodajalne, kar je 278 zaznanih tatvin manj kot leto prej. Seveda to še ne pomeni, da je bilo dejansko tudi izvršenih toliko manj tatvin. Največ tatvin je bilo zaznanih marca, kar 70. Sledi mu januar, nato december.

število tatvin skupaj v letih 2003,2004 in 2005

Graf 2: Število tatvin skupaj v letih 2003, 2004 in 2005

Iz grafa 2 je razvidno, da je bilo skupaj v letih 2003, 2004 in 2005 največ tatvin decembra, sledi mu marec, nato februar in september.

Največ tatvin je v zimskih mesecih, kar je prav gotovo posledica priložnosti iznosa blaga iz prodajalne v vrhnjih oblačilih ali pod njimi, pod kapami, dežniki ipd. To lahko povežemo s podatkom, da je tako imenovanih »priložnostnih« tatov kar 75 %.

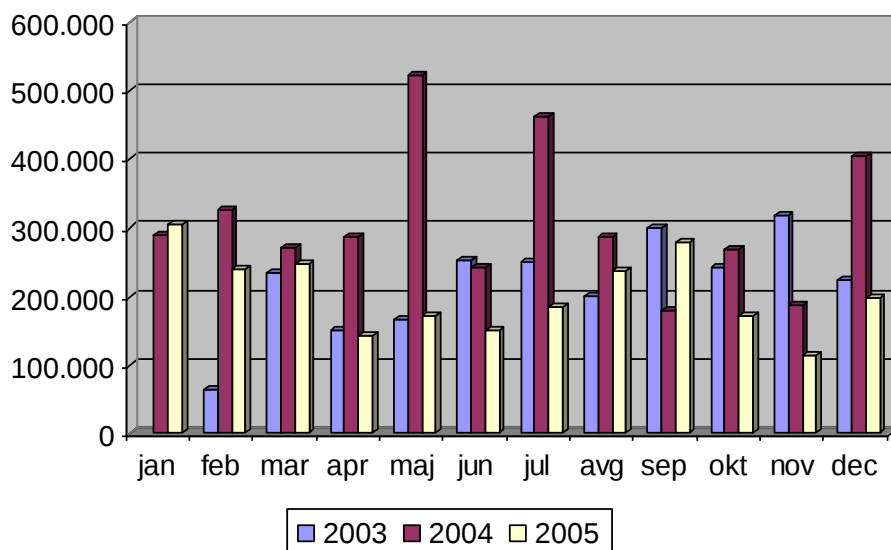
3.3 Vrednost ukradenega blaga v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah po mesecih za tri leta in skupaj

Tabela 2: Vrednost ukradenega blaga v letih 2003, 2004 in 2005 skupaj v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja v takratni denarni valuti SIT

Leto	2003	2004	2005
Jan.	¹	288.328	306.143
Feb.	64.770	325.207	239.143
Mar.	233.548	271.561	247.048
Apr.	150.719	287.930	143.329
Maj	166.241	521.818	172.827
Jun.	253.344	242.066	151.038
Jul.	250.436	461.427	184.844
Avg.	199.724	285.685	236.116
Sep.	299.743	180.120	279.430
Okt.	241.183	267.535	170.935
Nov.	319.189	186.401	114.868
Dec.	222.882	404.717	197.786

¹ Sivo polje pomeni, da ni podatka

Vrednost ukradenega blaga v SIT za leta 2003,2004 in 2005

Graf 3: Vrednost ukradenega blaga v letih 2003, 2004 in 2005 skupaj v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja v denarni valuti SIT

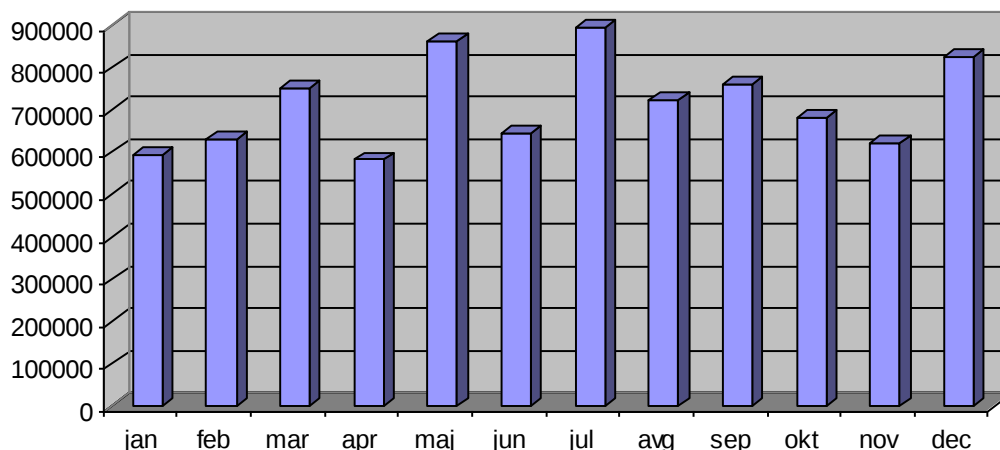
V letu 2003 je bilo zaznanih in preprečenih 744 tatvin, pri katerih je bila skupna vrednost ukradenega blaga 2.400.000 SIT. Če pogledamo, kako se vrednost ukradenega blaga razdeli po mesecih, vidimo, da bi bilo blago v največji vrednosti ukradeno novembra, nato septembra. Vrednost ukradenega blaga sovpada z ugotovitvijo, da je tudi število tatvin največje v jesensko-zimskem času. Iz takšne razporeditve lahko sklepamo, da so največ izdelkov ukradli priložnostni tatovi, ki kradejo privlačno in zanimivo blago, katerega vrednost ni izrazita.

Kot smo že ugotovili, se je v letu 2004 število poskusnih tatvin v primerjavi s prejšnjim letom povečalo za približno 16 %. Skupna vrednost ukradenega blaga v letu 2004 je 3.720.000 SIT, kar je za 55 % več kot prejšnje leto. Veliko nesorazmernost med številom zaznanih tatvin in vrednostjo ukradenega blaga nam kaže tudi mesečna razporeditev slednje za leto 2004. Vidimo, da prednjačita maj in julij, sledi jima december. Očitno so tatovi v teh dveh mesecih poskušali odtujiti največ dražjih izdelkov, kar bi lahko bilo delo amaterjev, manj verjetno delo profesionalcev, ker je te zelo težko ujeti. Vsekakor je bilo prisotnih več tatov, ki so prihajali v prodajalno s trdnim namenom, da ukradejo izdelke večje vrednosti.

Leta 2005 se je število zaznanih tatvin zmanjšalo za 32 %. Prav tako se je zmanjšala vrednost ukradenega blaga, ki bi bilo odtujeno, za 35 %, to je na skupno 2.443.000 SIT. Iz mesečne razporeditve vrednosti ukradenega blaga vidimo, da je največja januarja, sledi september, nato marec. Zopet prevladujejo hladnejši

meseci, kar je razumljivo že iz prejšnjih ugotovitev, če upoštevamo, da je lažji iznos blaga iz prodajalne pod debelejšimi oblačili, kadar so na delu »priložnostni« tatovi.

vrednost ukradenega blaga v SIT skupaj za leta 2003,2004 in 2005

Graf 4: Vrednost ukradenega blaga v letih 2003, 2004 in 2005

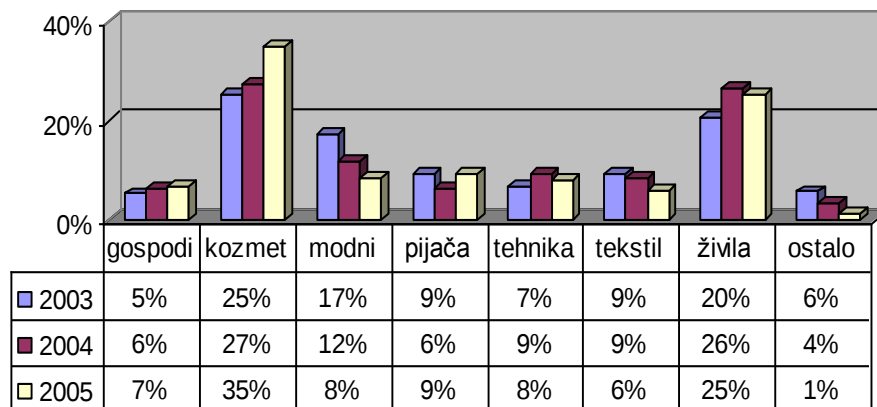
Iz grafa 4 je razvidno, da je vrednost ukradenega blaga skupaj za leta 2003, 2004 in 2005 ostala največja v juliju in maju, kar je posledica tatvin iz leta 2004, ko je bila vrednost ukradenega blaga daleč največja v teh dveh mesecih. To je bila najverjetneje posledica profesionalnih tatov ali celo zaposlenih v prodajalni. Po vrednosti ukradenega blaga sledi december, nato marec.

3.4 Odtujene blagovne skupine v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah za tri leta in skupaj

Tabela 3: Odtujeni izdelki v letu 2003, 2004 in 2005

Leto	2003	2004	2005
gospodinjstvo	5%	6%	7%
kozmetika	25%	27%	35%
modni dodatki	17%	12%	8%
pijača	9%	6%	9%
tehnika	7%	9%	8%
tekstil	9%	9%	6%
živila	20%	26%	25%
ostalo	6%	4%	1%

Odtujeni artikli v letih 2003,2004 in 2005

Graf 5: Odtujeni artikli v letih 2003, 2004 in 2005 skupaj v sedmih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja

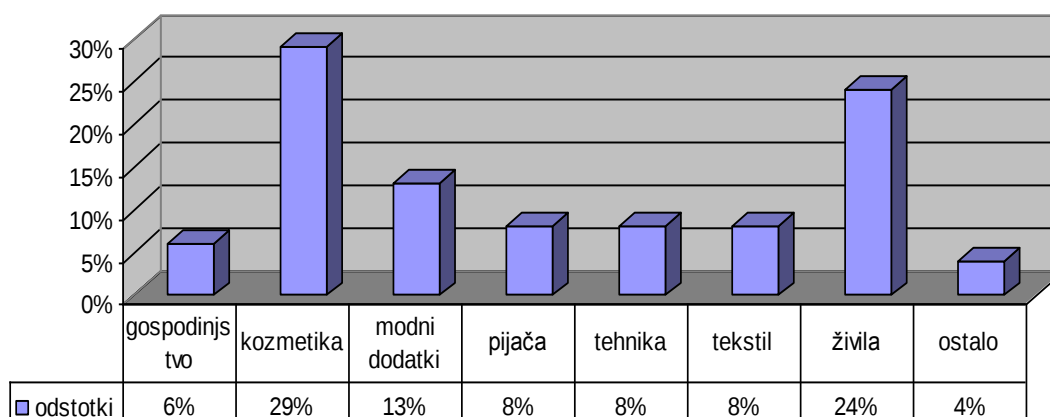
Pri odtujenih izdelkih, ki so bili zaseženi pri tatvinah v letu 2003, je na prvem mestu kozmetika s 25 %, sledijo ji živila z 20 %, nato modni dodatki s 17 %. Kozmetika predstavlja skupino izdelkov, ki so vsestransko zanimivi za različne vrste tatov zaradi namembnosti, prikupne embalaže, visoke cene, kar pomeni zaslužek pri prodaji.

Preseneča visok odstotek ukradenih živil, kar pa si lahko razlagamo s tem, da živila predstavljajo največji del celotne ponudbe v samopostrežnih prodajalnah in ponujajo več priložnosti za odtujitev. Za modne dodatke velja podobno kot za kozmetiko, saj sta njihovi uporabnost in privlačnost podobni.

V letu 2004 je vrstni red izdelkov, ki so bili najpogosteje odtujeni, ostal enak. Nekoliko so se spremenila le razmerja v odstotkih. Število odtujenih kozmetičnih izdelkov se je povečalo za 2 % na skupno 27 %, še bolj se je povečal odstotek živil, in sicer za 6 % na 26 %. Zmanjšal se je odstotek odtujenih modnih dodatkov za 5 % na skupaj 12 %.

Za leto 2005 vidimo močan porast odtujenih izdelkov kozmetike za kar 8 % na skupaj 35 %. Število odtujenih živil se je zmanjšalo le za 1 % na skupaj 25 %. Vidimo tudi močan upad odtujenosti modnih dodatkov, in sicer še za 4 % na skupaj 8 %. Povečal se je odstotek odtujenosti pijače za 3 % na skupaj 9 % in prehitel modne dodatke za 1%.

Odtujeni artikli skupaj v letih 2003,2004 in 2005

Graf 6: Odtujeni izdelki skupaj v letih 2003, 2004 in 2005

Iz grafa razberemo, da izstopata predvsem dve vrsti odtujenih izdelkov, in sicer kozmetika z 29 % in živila s 24 %. Kot smo v uvodu predvidevali, se je potrdilo, da je kozmetične izdelke, ki so zelo različni ter predvsem manjših velikosti in sorazmerno velikih vrednosti, zelo težko varovati, predvsem pri samopostrežnem načinu prodaje.

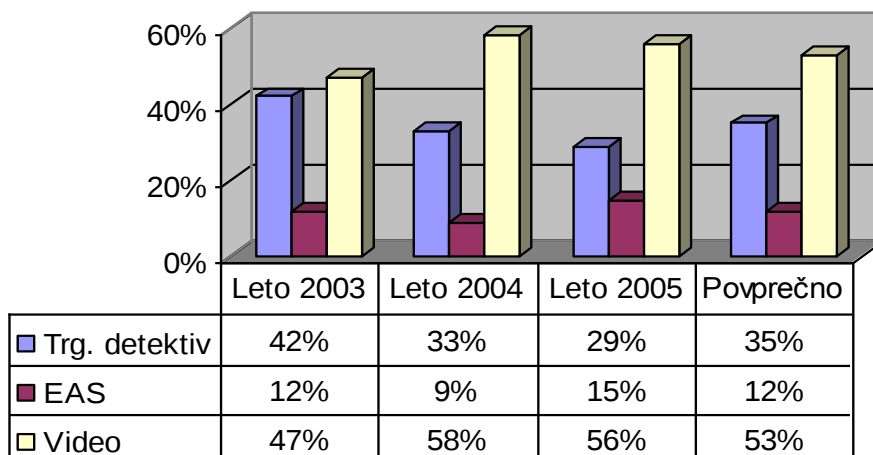
Visok odstotek odtujenih živil lahko pripišemo predvsem veliki izbiri izdelkov, ki jih ponujajo samopostrežne prodajalne, in veliki frekvenci nakupov ter dejstvu, da so živila najbolj prodajan izdelek v samopostrežni prodajalni.

3.5 Način prijete tatov v sedmih večjih samopostrežnih prodajalnah tri leta

Tabela 4: Način prijete tatov v letih 2003, 2004 in 2005 skupaj v sedmih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja

	Leto 2003	Leto 2004	Leto 2005	Povprečno
Trg. detektiv	42%	33%	29%	35%
EAS ²	12%	9%	15%	12%
Video	47%	58%	56%	53%

² EAS-electronic article surveillance

Graf 7: Način prijetja tatov v letih 2003, 2004 in 2005, ter v povprečju za vsa tri leta v sedmih samopostrežnih prodajalnah istega trgovskega podjetja

Tatovi so bili leta 2003 pri svojem početu kar v 47 % opaženi preko videonadzornega sistema, s katerim delajo dobro izurjeni varnostniki, potrebujejo pa seveda kakovosten, zanesljiv in priročen sistem opazovanja z različnimi kamerami. Pri tem je zelo pomembno varnostnikovo podrobno poznavanje prodajalne in njene razporeditve blaga, da lahko učinkovito spremlja sumljive osebe v prodajalni.

V 42 % je tatove opazil trgovinski detektiv, ki je po navadi pomešan med kupci v civilnih oblačilih in opazuje sumljive osebe pri njihovem nakupu. Za trgovskega detektiva je zelo pomembno dobro predvidevanje reakcij tatov pri skrivanju blaga, da lahko kasneje pri blagajni reagira pri zaustavitvi tatu in prepreči iznos ukradenega blaga.

Le 12 % tatov je prestregel alarm zaščitne antene pri blagajni, ki opozarja na varovalo v svojem polju delovanja. Nekateri tatovi po navadi ne poznajo zaščitnih varoval in so ob alarmu precej presenečeni. Takrat poskušajo na različne načine dokazovati svojo »zmoto« o tem, kako se je izdelek znašel na skritem mestu.

V letu 2004 se je odstotek zalotenih tatov s pomočjo videonadzornega sistema povečal na 58 %. Trgovinski detektivi so zalotili 33 % tatov, 9 % pa je krajo preprečila elektronska zaščita blaga. Vrstni red načinov zalotitve tatov ostaja enak, le razmerje se je nekoliko spremenilo v prid videonadzornemu sistemu. To ni presenetljivo, saj je videotehnologija zelo v porastu in razvijajo se vedno boljši sistemi kamer, ki omogočajo popoln pregled nad sumljivimi osebami v celotnem prodajnem prostoru.

Tudi v letu 2005 ostaja razmerje v načinu prijetja tatov enako. Največji izmerljiv učinek pri zalotitvi tatov ima sistem videonadzora s 56 %, sledi trgovinski detektiv z 29 % in elektronska zaščita izdelkov s 15 %.

V vseh treh letih, ki smo jih primerjali, je razmerje med tremi načini zalotitve tatov približno enako. Opazna so le posamezna nihanja pri mesečnem opazovanju

načinov zalotitve tatov, kar lahko pripišemo različnim osebnostnim lastnostim varnostnikov in njihovi zavzetosti bodisi pri opazovanju sumljivih kupcev preko videonadzornih sistemov bodisi pri opazovanju sumljivih kupcev v prodajalni kot trgovinski detektivi.

4 ZAKLJUČEK

Z varnostno analizo je potrebno oceniti koristnost posamezne varnostne tehnike in izbrati tisto, ki ima največji učinek pri preprečevanju tatvin v določeni prodajalni. Ena od analiz, ki smo jih predstavili v članku, o načinu prijetja tatov v samopostrežnih prodajalnah je pokazala primerjavo med učinkovitostjo trgovinskega detektiva, pomešanega med kupci, elektronsko zaščito izdelkov in sodobnim videonadzornim sistemom, ki ga upravlja dobro usposobljen varnostnik. Po analizi ugotavljamo, da sta videonadzor in trgovinski detektiv boljša načina, kako zalotiti tatu, medtem ko je pri celotnem inventurnem primanjkljaju boljši način odganjanja tatov dobro urejena elektronska zaščita blaga. Z optimalnim razmerjem med uporabo vseh treh načinov zalotitve tatov (ali še kakšnega drugega) lahko pridemo do zelo dobrih rezultatov pri preprečevanju tatvin v prodajalnah. Kot dodatni način mislim predvsem na elektronske varnostne sisteme, ki so nameščeni na posameznih oddelkih prodajalne in delujejo posamezno za tisti oddelek; to so na primer vrvični varovalni sistemi in sistemi varovanja vitrin. Tudi za te sisteme velja podobno kot za elektronsko zaščito blaga, da delujejo predvsem preprečevalno pred tatvinami. Zahtevajo odgovorno osebo na posameznem oddelku, ki skrbi za redno in natančno vzdrževanje vrvičnega sistema in skrbno odlaganje ključev pri sistemu varovanja vitrin.

Za vsako gospodarsko družbo, ki se trudi, da bi poslovala odlično in da bi ustvarila čim večji dobiček, je zelo pomembno tudi dodatno varnostno izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje zaposlenih. Predvsem spreminjanje družbene lastnine, denacionalizacija in vsesplošna privatizacija so ključni globalni procesi, ki narekujejo privatizacijo varnostnih vprašanj. Pri prenovi izobraževalnih programov bo treba upoštevati tudi te vsebine varnostnega izobraževanja na vseh stopnjah ter jih predstaviti na seminarjih o varnosti.

V podjetjih je zelo pomembno, da zaposleni vedo kaj o varovanju, da lahko preprečijo izgube ali škodne pojave in poiščejo primerno pomoč. S primernim pristopom lahko zaposleni opazijo in preprečijo večino škodnih pojavov in preprečijo nepotrebne izgube, zato je pomen varnostnega izobraževanja še toliko večji (Čas, 1998).

5 LITERATURA

1. Bučar, F. (1997). Varnost kot dobrina. Ur. Andrej Anžič. *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive*. Portorož 1997, Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.

2. Čas, T. (1997). Dejavnosti in pristojnosti zasebnovarnostnih služb v odnosu do policije. Ur. Andrej Anžič. *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive*. Portorož 1997, Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.
3. Čas, T. (1998). Uporaba najmanjše potrebne sile v razmerju do uporabe prisilnih sredstev policije. Ur. Andrej Anžič. *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: novi izzivi*. Portorož 1998, Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.
4. Čas, T. (2005). Konceptualizacija različnih pojavnih oblik varnosti s poudarkom na zasebni varnosti in zasebnem varstvu. *Varstvoslovje*, 7 (3), 252–264.
5. Čas, T. (2007). *Zasebno varovanje za uporabnike varnostnih storitev*. Radlje ob Dravi, Atelje Kresnik.
6. Grizold, A. (1998). *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
7. Ivankovič, Ž. (1997). Varnostna tveganja v trgovini. *Obzornik: glasilo Zavarovalnice Triglav*, 19 (4).
8. Ivankovič, Ž., Habbe, J. (1998). *Kako preprečiti tatvine v prodajalnah*. Ljubljana, Lisac & Lisac.
9. Maver, D. (1978). Tatvine v prodajalnah. *Varnost*, 26 (1), 15–21.
10. Pečar, J. (1981). *Tatvine v samopostrežnih prodajalnah*. Ljubljana, Center za samoupravno normativno dejavnost.
11. Pečar, J. (1997). Varnostno politični in nadzorstveni pogledi na zasebno varstvo. Ur. Andrej Anžič. *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive*. Portorož 1997, Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola.
12. Vršec, M. (1993). *Varnost podjetja – tokrat drugače*. Ljubljana, Viharnik..
13. Žerjav, C. (1995). *Nepripravili so med nami: ne dajmo jim priložnosti*. Ljubljana, Unigraf.